

Par. 12 'Van dizze op 'n frizze' heer van Westerwolde

De Stad Groningen had in het laatste gedeelte van de 15e eeuw haar macht in het hele noorden geweldig weten uit te breiden. Een opnieuw oplaaierende strijd met de Schieringers, plaatste de Groningers in een benarde positie en in 1498 waren ze genoodzaakt het verdrag van 1482 met de bisschop van Münster op te zeggen. Deze trekt nu ook de bevoegdheden van de Stad aan zich.

Een ietwat onbegrijpelijke zaak is het, dat de weduwe van de jong overleden George Addinga, Anna Tadema, in 1523 toch weer de oude rechten van de hovelingen over Westerwolde van de bisschop terugkrijgt. Zulks ten gunste van haar minderjarige zoon Haje. We zullen er ons verder niet druk om maken, wat de oorzaak geweest is. Het effect op onze geschiedenis is minimaal geweest. Veel belangrijker is het, dat een nieuwe naam was opgedoken in Groningerland: die van de hertog van Gelre (= Gelderland), Karel van Gelre.

De Stad Groningen had vlak na 1500 haar in korte tijd opgebouwde machtspositie in nog kortere tijd zien wegslinken. Tenslotte had ze Karel van Gelre te hulp geroepen en deze als heer erkend.

Karel heeft in het slot van Wedde waarschijnlijk een ideale mogelijkheid gezien zijn positie in Groningen te versterken en in 1530 laat hij het slot door zijn veldheer Berend van Hackfort bezetten. Gelre sluit nog wel een verdrag met de bisschop van Münster, maar we kunnen rustig zeggen, dat Münster geheel onverschillig heeft toegezien, hoe een ander, - die geen enkel recht kon laten gelden - zich van het landschap Westerwolde meester maakte. Was er dan geen verdrag van 1316, waarin de bisschop bescherming beloofde? Was dat verdrag in 1459 niet nog eens bekrachtigd? We moeten opnieuw vaststellen, dat de Münsterse hoogwaardigheidsbekleder 't zich blijkbaar niet heeft herinnerd. Blijkbaar is de jaarlijkse hoender-leverantie voor hem het belangrijkste geweest. Voor het overige zijn de genoemde verdragen nog niet het papier waard geweest, waarop ze ge-

schreven stonden. De Westerwolders hebben dit tenslotte zelf ook doorgekregen. Ze doen geen enkele poging meer op de band met Münster te wijzen, als Berend van Hackfort in hetzelfde jaar 1530 door Karel van Gelre wordt beleend met het Oldambt en Westerwolde, ze protesteren niet meer als de hertog van Gelre de richter van Westerwolde aanstelt, ze komen niet in opstand als hun allerlei diensten worden opgelegd, als nieuwe, zware belastingen worden ingevoerd, als het landrecht met voeten wordt getreden. De Westerwolders leggen het hoofd in de schoot.....

De bisschop van Münster probeert nog één keer het gezag over Westerwolde te herkrijgen. Hij maakt een proces aanhangig bij de Duitse Keizer te Spiers. In 1647 (!) was evenwel nog geen uitspraak gedaan....

In 1532 blijkt een nieuwe leenman in Westerwolde namens de hertog van Gelre op te treden. George van Münster, wiens vader heer van Ruinen in Drente was geweest, - niet te verwarren met de bisschop van Münster dus - schijnt als een soort compensatie voor het verlies van het vaderlijk erfgoed, de heerschappij in Westerwolde te mogen uitoefenen. Hij heeft er niet erg lang plezier van gehad. De Stad Groningen had al lang spijt gekregen, dat ze de Geldersen naar hier had gehaald en in 1536 haalde ze de stadhouder van Friesland, George Schenck van Toutenburg, als een soort van bevrijder binnen haar poorten. George Schenck was met dit stadhouderschap belast namens Karel V, die al in 1515 als heer van verscheidene Nederlandse gewesten was ingehuldigd.

George neemt namens zijn heer diens huldiging als heer van Groningen in ontvangst. Schenck gaat nu dadelijk door en op 22 september 1536 valt het Wedder slot in zijn handen en hij neemt het voor zijn heer, hertog-koning-keizer Karel V in bezit. De Westerwolders begeven zich vrijwillig onder zijn gezag. Een historische stap, want op het moment dat Karel V als heer van Westerwolde wordt gehuldigd verliest ons aloude landschap officieel zijn onafhankelijkheid, is het met de vrijheid van handelen, van het zelfstandig verdragen kunnen sluiten, gedaan. Op de verdere geschiedenis van het landschap zullen de Westerwolders zelf geen direkte invloed meer kunnen uitoefenen. Al moeten we er natuurlijk direkt aan toevoegen, dat die vrijheid van handelen in de praktijk na ca. 1400 heel weinig meer voorstelde. Het is daarom waarschijnlijk, dat onze voorouders deze stap niet als een erg grote hebben ervaren. Ze hadden in de jaren ervoor al te vaak moeten merken, dat anderen dan zij zelf hun zaken regelden.

We mogen om deze reden dus aannemen, dat men de nieuwe heer gelaten heeft erkend. Ja, misschien wel een zekere mate van vreugde ten toon heeft gespreid, toen deze machtige heer tal van oude voorrechten herstelde en de gehate hofdiensten, die door de Geldersen waren ingesteld, ophief. Ook keizer Karel was niet afkerig van een kip, want het van 1316 daterende hoendergeld bleef gehandhaafd; daarenboven zou Westerwolde 330 goudgulden opbrengen.

Samenvattend komen we tot de slotsom, dat met de komst van Karel V vooral de rechtszekerheid weer toenam. De richter moest als voorheen een eigenerfde uit het landschap zijn terwijl er van zijn vonnissen beroep openstond op de drost te Wedde en van deze op de zgn. Hoofdmannenkamer te Groningen.

In 1538 wordt aan de tactvolle George Schenck van Toutenburg^{*)}, die aanvankelijk een ander gebied zou krijgen, de heerlijkheid Westerwolde in leen gegeven, met daaraan verbonden de taak om op de rechtspraak toezicht uit te oefenen. In 1539 benoemt hij de Duitser Hans Hesse tot z'n drost. Het jaar erop sterft George Schenck en wordt hij opgevolgd door zijn ietwat wereldvreemde zoon Karel, die zich weinig om zijn leen bekommert.

Bijna zou dit er de oorzaak van geweest zijn, dat de Addinga's erin slaagden hun oude familiepositie te herstellen. Haje Addinga, die in ruiterdienst van de keizer stond, had als zwager Johan de Mepsche. Deze Johan was luitenant bij de Hoofdmannenkamer te Groningen en bovendien een zoon van de burgemeester van Groningen, een zeer invloedrijk man dus.

Haje verzocht nu z'n zwager zijn invloed aan te wenden om hem opnieuw in het bezit te stellen van Westerwolde.

Het is een laatste stuiptrekking van de Addinga's, want in 1562 koopt Johan de Ligne, graaf van AreMBERG en stadhouder van het gewest Groningen en Ommelanden de rechten over Westerwolde van Karel Schenck van Toutenburg, en in hetzelfde jaar laat hij zich officiëel door de nieuwe heer der Nederlanden, Philips II (zoon van Karel V) met de oude heerlijkheid belenen.